

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-322-5-32>

УДК: 338.48

Ірина ПАНОВА

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

<https://orcid.org/0000-0002-1975-5644>

e-mail: iryna.panova@karazin.ua

Єва ГЛАДУХОВА

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

<https://orcid.org/0009-0009-6826-3388>

e-mail: gladukhova8776@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ

Статтю присвячено вивченню теоретичних основ дослідження міжнародного туризму. Зазначено, що закордонний досвід може допомогти туристичній індустрії інших країн залучати іноземні інвестиції, створити нові робочі місця та підвищити якість туристичних послуг. Визначено сутність поняття «міжнародного туризму». Досліджено соціально-економічні передумови розвитку міжнародного туризму. Зазначено, що туризм є однією з найбільш динамічно розвиваючих галузей світової економіки, яка вносить значний вклад у соціальний, культурний та економічний розвиток країн. Україна, як велика східноєвропейська країна, володіє потужним туристичним потенціалом, але поки що не використовує його повністю. Актуальність дослідження розвитку туризму в Україні на основі європейського досвіду полягає в необхідності оцінки та адаптації передових практик туристичної індустрії, які успішно застосовуються у Європейському Союзі та інших країнах. Завпровадження європейського досвіду може сприяти ефективному розвитку туризму в Україні, залученню більшої кількості іноземних туристів, збільшенню обсягів валютних надходжень та підвищенню рівня життя населення. У даній дипломній роботі пропонуємо провести детальний аналіз європейського досвіду у сфері туризму і дослідити можливості його впровадження в Україні. Дослідження спрямоване на виявлення передових стратегій та інструментів розвитку туризму, які б можна було успішно адаптувати в українських умовах. Об'єкт дослідження – міжнародний туризм. Предмет дослідження – досвід розвитку міжнародного туризму. Отже, наслідки глобалізації та зростаючого інтернаціонального співробітництва стали суттєвими для розвитку міжнародного туризму в країнах ЄС. Соціально-економічні передумови грають важливу роль у стимулюванні та підтримці цього сектору, який став ключовим чинником економічного росту та культурного обміну в ЄС.

Ключові слова: міжнародний туризм, туристична галузь, сталий розвиток туризму

Iryna PANOVA, Yeva HLADUKHOVA

V. N. Karazin Kharkiv National University

THEORETICAL BASICS OF INTERNATIONAL TOURISM RESEARCH

The article is devoted to the study of the theoretical foundations of international tourism research. It is noted that foreign experience can help the tourism industry of other countries to attract foreign investments, create new jobs and improve the quality of tourist services. The essence of the concept of "international tourism" has been defined. The socio-economic prerequisites for the development of international tourism have been studied. It is noted that tourism is one of the most dynamically developing branches of the world economy, which makes a significant contribution to the social, cultural and economic development of countries. Ukraine, as a large Eastern European country, has a powerful tourism potential, but it is not yet fully utilized. The relevance of the study of the development of tourism in Ukraine based on the European experience is the need to evaluate and adapt the best practices of the tourism industry, which are successfully applied in the European Union and other countries. The introduction of European experience can contribute to the effective development of tourism in Ukraine, attracting more foreign tourists, increasing the amount of foreign exchange earnings and raising the standard of living of the population. In this diploma work, we propose to conduct a detailed analysis of the European experience in the field of tourism and explore the possibilities of its implementation in Ukraine. The research is aimed at identifying advanced strategies and tools for tourism development that could be successfully adapted to Ukrainian conditions. The object of research is international tourism. The subject of the study is the experience of the development of international tourism. Consequently, the consequences of globalization and growing international cooperation have become essential for the development of international tourism in EU countries. Socio-economic preconditions play an important role in stimulating and supporting this sector, which has become a key driver of economic growth and cultural exchange in the EU.

Keywords: international tourism, tourism industry, sustainable development of tourism

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сьогодні міжнародний туризм представляє собою одну з найбільш розвинених галузей світової економіки, що відіграє важливу роль у стимулюванні економічного зростання та культурного обміну між країнами. Туризм як соціальне явище передбачає переміщення людей з їх постійного місця проживання з метою відпочинку, оздоровлення, навчання, паломництва, бізнесу та інших цілей. Міжнародний туризм має значний вплив на світову економіку, оскільки сприяє збільшенню потоку грошей та стимулює розвиток інших галузей господарства. Туристи, прибуваючи в інші країни, витрачають кошти на проживання, харчування, транспорт, розваги, шопінг та інші послуги. Це приносить прибуток готельному бізнесу, ресторанам, торговельним центрам, транспортним компаніям та іншим учасникам, які надають прями або пов'язані з туризмом послуги. Крім того, туризм сприяє економічному зростанню шляхом збільшення валютних резервів, розвитку інфраструктури та залученню іноземних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженням розвитку міжнародного туризму в Україні займається чимало вітчизняних науковців, зокрема: Бейдик О. О., Любіцева О.О., Бабарицька В.К., Герасименко В.Г., Герчикова І.М., Дядечко Л.П., Кифяк В.Ф та ін. Вагомий науковий вклад внесли вчені кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна: Парфіненко А.Ю., Гапоненко А.І., Посохов І.С., Шамара І.М. та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Незважаючи на значну кількість наукових робіт, присвячених теоретичним основам дослідження міжнародного туризму, не вирішеними залишаються питання взаємозв'язку між туризмом та соціокультурними змінами, що відбуваються в приймаючих країнах. Міжнародний туризм може відігравати значну роль у формуванні та зміні культурних практик, ідентичності та соціальних структур. Важливим аспектом є адаптація місцевих спільнот до змін, які може призвести туристична діяльність. Це може включати зміни у традиційних промислових галузях, збільшення попиту на ресурси, які раніше не були настільки актуальними, та зміну стосунків між різними соціокультурними групами. Крім того, залишаються відкритими питання стосовно ефективності політик та стратегій управління туризмом для забезпечення позитивного впливу на місцеву економіку та соціокультурний розвиток. Як мінімізувати негативний вплив туризму на місцеві спільноти та зберегти їхню аутентичність, одночасно забезпечуючи економічний ріст, залишається предметом дебатів та досліджень. Отже, важливим напрямком подальших досліджень є більш глибоке вивчення взаємозв'язку між міжнародним туризмом та соціокультурними змінами в приймаючих країнах, а також розробка стратегій та політик, які сприятимуть сталому розвитку та збереженню культурної різноманітності.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження теоретичних основ вивчення міжнародного туризму. У процесі дослідження розв'язувалися наступні завдання: визначення поняття «міжнародного туризму» та висвітлення соціально-економічних передумов розвитку міжнародного туризму.

Виклад основного матеріалу

Міжнародний туризм є сприяючим фактором для культурного обміну та формування дружніх відносин між державами, згідно з дослідженнями вчених. Цей вид туризму дозволяє подорожуючим ознайомитися з різними культурами, ритмом життя, мовами та звичаями, сприяючи розумінню та повазі до іншого світу, який відрізняється від їхнього повсякдення. Крім того, міжнародний туризм спонукає до збереження та популяризації культурної спадщини, природних ресурсів та біорізноманіття.

Загалом, міжнародний туризм можна визначити як переміщення людей через національні кордони з метою відпочинку, бізнесу, лікування, паломництва та інших цілей. Це включає поїздки до місця призначення поза межами рідної країни і може вимагати перетину декількох кордонів і використання різних видів транспорту, таких як авіація, автомобілі, залізниця, морський транспорт та інші [1].

Міжнародний туризм також включає відвідування визначних місць, історичних або культурних пам'яток, фестивалів, подій та активний відпочинок на природі. Усе це сприяє розвитку бізнесу в країні.

Всесвітня туристична організація ООН визначає міжнародний туризм як «діяльність осіб, які подорожують і залишаються в місцях за межами свого звичайного середовища не більше одного року поспіль для відпочинку, бізнесу та іншими цілями». Це визначення містить в собі в'їзний (відвідувачі, які приїжджають до країни з закордону) і виїзний туризм (громадяни, які виїжджають зі своєї країни за кордон) [1].

У своїх наукових дослідженнях О.О. Бейдик розглядає туризм як форму масового подорожування та відпочинку, яке має на меті ознайомлення з оточуючим середовищем та виконує різні функції, включаючи екологічну та освітянську. Зокрема, він вважає, що туризм може виконувати роль засобу екологічної освіти та сприяти збереженню природних ресурсів [2].

У свою чергу, науковець Н.Ф. Реймерс дає більш лаконічне визначення поняття «туризм», розуміючи його як будь-яку подорож з метою відпочинку та знайомства з новими регіонами та об'єктами [2].

Згідно з дослідженнями А.Ю. Олександрівної, міжнародний туризм включає подорожі туристів з метою відпочинку та відвідування інших країн, що перевищують межі їхнього постійного проживання. Подорожі через державний кордон для таких осіб пов'язані з виконанням певних формальностей, таких як оформлення закордонних паспортів, отримання віз, проходження митних процедур та валютного та медичного контролю [2].

Джафар Джафарі, експерт Всесвітньої туристичної організації у своїй праці «Феноменологія туризму» зазначає, що люди подорожували завжди. Про це свідчать записи стародавніх народів, які населяли Середній і Далекий Схід та Середземномор'я. Історичні нариси показують, що з розширенням торговельної діяльності і завоювань в Греції, Римі та Китаї представники знаті все частіше відправлялись у поїздки для розваг, знайомства зі світом, із торговою чи дипломатичною метою [2].

Історія зародження міжнародного туризму має велике значення як для сучасного стану туристичної галузі, так і для світової економіки. Науковці виокремлюють кілька основних етапів розвитку міжнародного туризму.

З початку кінця XVIII століття в Англії почало набирати популярності подорожування Європою, особливо серед випускників шкіл та молодих людей. Саме на цей період, початок XIX століття, припадає поява терміну «турист». Вважається, що завдяки промисловій революції Англія стала «найбажанішою» туристичною дестинацією у світі [3]. А поява нового виду транспорту – залізниці – в Англії сприяла швидшому та більш зручному переміщенню, що зробило подорожі значно доступнішими.

Високу цінність залізниці було оцінено легендарним Томасом Куком. У 1841 році він організував першу туристичну подорож з метою масового пересування, в якій взяли участь 600 осіб. Цей етап відзначає початок сучасної ери міжнародного туризму. З 1847 року його організація почала поширювати спеціальні квитки на групові та індивідуальні екскурсії в містах Англії та Європи [2].

Туризм, за визначенням Міжнародної академії туризму (Academie Internationale du Tourisme, AIT), представляє собою загальне поняття для всіх форм тимчасового виїзду людей з місця постійного проживання в оздоровчих цілях та (або) для задоволення пізнавальних інтересів у вільний час або в професійно-ділових цілях без занять оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування [2].

На сьогоднішній день, визначення «міжнародний туризм» знаходить широке застосування в правових системах різних країн світу. Це визначення було сформульоване у 1993 році Статистичною комісією ООН для потреб статистики туризму (Концепція визначення і класифікації для статистики туризму), а також включене до рекомендацій щодо статистики туризму Всесвітньої туристської організації. Згідно з цими документами, міжнародний туризм охоплює діяльність осіб, які подорожують і перебувають в місцях, розташованих за межами їх звичайного середовища, протягом періоду, що не перевищує одного року поспіль, з метою відпочинку, бізнесу та інших цілей [3].

Український «Закон про туризм» до 2003 року не містив поняття «міжнародний туризм». Замість цього, виділялися дві категорії: «іноземний туризм» та «закордонний туризм», окрім внутрішнього туризму. «Іноземний туризм» відносився до організацій, які приймали та обслуговували іноземних туристів в Україні, тоді як «закордонний туризм» відображав організацію туризму за межами України [4].

Міжнародний туризм в Україні має великі перспективи стати важливою складовою доходів бюджету країни та сприяти культурному обміну з іншими державами [5]. Україна пропонує унікальні подорожі, які відзначаються багатою історією, різноманітною культурою, захоплюючими ландшафтами та цікавими традиціями. Країна має численні популярні туристичні напрямки, серед яких виділяються Київ, Львів, Харків, Одеса, Карпати, узбережжя Чорного моря та інші.

Сьогодні Європа є привабливим напрямком для міжнародного туризму завдяки своїй розкішній історії, різноманітній культурі та великій кількості туристичних об'єктів. Континент має велику кількість світової відомості пам'яток, музеїв, галерей та природних чудес, які щороку приваблюють мільйони туристів [6]. Ці пам'ятки надають відвідувачам можливість ознайомитися з європейською спадщиною, звичаями та традиціями.

Європа славиться своєю гостинністю, привітними місцевими мешканцями та високою якістю обслуговування в туристичній галузі. Країни Європи мають розвинуту транспортну інфраструктуру, що сприяє зручним переміщенням туристів як всередині країни, так і між ними. Транспортна мережа включає в себе швидкісні поїзди, у гарному стані дороги та значну кількість міжнародних аеропортів, які забезпечують ефективні та комфортні подорожі Європою.

Високий економічний потенціал європейських країн та високий рівень доходів населення виступають важливими передумовами для лідерства Європи в галузі туризму щодо кількості туристичних прибутків та доходів від міжнародного туризму [7].

Туризм є стратегічно важливою галуззю економіки багатьох європейських країн, яка забезпечує значні доходи, створює можливості для працевлаштування та сприяє загальному розвитку регіонів.

Безпека виступає ключовим фактором для розвитку туризму в Європі. Туристи прагнуть відвідувати безпечні та захищені місця з низьким рівнем злочинності. Уряди та приватний сектор повинні співпрацювати для забезпечення необхідних заходів безпеки, таких як діяльність правоохоронних органів, системи спостереження та екстрені служби, з метою забезпечення безпеки туристів. Також важливу роль відіграють політичні відносини між сусідніми країнами.

Просування сталого туризму є життєво важливим для довгострокового розвитку туризму в Європі. Сталий туризм спрямований на зменшення негативного впливу туризму на навколишнє середовище, культуру та економіку місця призначення. Це включає впровадження «зелених» технологій, управління відходами та збереження природних ресурсів. Сприяння сталому туризму може допомогти зберегти туристичні пам'ятки та забезпечити їх доступність для майбутніх поколінь.

Європа пропонує колоритний гастрономічний досвід для туристів. Кожна країна має свою унікальну кухню, і відвідувачі можуть досліджувати різноманітність смаків, страв та інгредієнтів. Європейські міста також відомі своїм яскравим нічним життям, від вуличних вечірок до нічних клубів, що робить їх ідеальним місцем для тих, хто любить вечірки [7].

П'ять країн Європейського туристичного регіону – Іспанія, Франція, Італія, Німеччина – входять до числа світових лідерів у генерації доходів від туризму. У Європі туризм має виразно внутрішньо-регіональний характер, з 75% поїздок, що припадають на внутрішньо-європейські подорожі, тоді як 25% – на міжрегіональні поїздки, зазвичай зі США.

Особливу вагу мають тури, які спрямовані з північноєвропейських країн (Данія, Швеція, Фінляндія) до країн Середземноморського басейну (Іспанія, Греція, Франція, Хорватія, Греція)

Європейський регіон відрізняється високою туристичною активністю, що виражається у кількості прибуттів/вибуттів на 100 місцевих мешканців. За прибуттями лідерами є Західна та Південна Європа (до 60 прибуттів на 100 місцевих мешканців), а за вибуттями – Північна Європа (70 вибуттів на 100 місцевих мешканців) [8].

Протягом останнього десятиліття країни, такі як Чехія, Словаччина, Хорватія, Польща, Угорщина та Чорногорія, показали зміцнення на туристичному ринку.

Аналізуючи соціально-економічні передумови розвитку міжнародного туризму, необхідно звернути увагу на фактори, що стримують його зростання. Серед таких факторів можна виділити: циклічні та структурні кризи; інфляція; зростання безробіття; порушення умов товарообміну, а також відсутність планування та використання природних та трудових ресурсів.

Варто відмітити, що соціально-економічні чинники є головними факторами, які визначають формування попиту на туристичні послуги серед населення [8]. В загальному розумінні, ці чинники включають рівень розвитку виробничих сил, процеси індустріалізації та науково-технічної революції, обсяг і структуру вільного часу, матеріальний стан, працездатність, рівень культури, професійну та освітню структуру населення, наявність інформаційних засобів та реклами, зростання соціального статусу особи, релігійні фактори та інше.

До групи соціальних факторів, що сприяють розвитку туризму в Європейському регіоні, можна віднести:

Поліпшення оплати праці та підвищення матеріального забезпечення громадян у розвинених індустріальних країнах.

Збільшення тривалості відпусток та загалом вільного часу працюючих людей. Багато людей тепер можуть розбити свою відпустку на дві-три частини або подорожувати у вихідні дні.

Надання робітникам та службовцям різноманітних соціальних гарантій та пільг за рахунок підприємств та профспілок.

Прогрес у розвитку засобів масової інформації впливає значно на потенційних туристів, особливо телебачення, спеціалізовані журнали та газети, а також Інтернет. Організація нових турів, як і будь-який інший комерційний продукт, вимагає проведення попереднього маркетингового дослідження. Туристи, які вперше відвідують певну країну, особливо вразливі до активних маркетингових заходів. Кожен рік близько 20% всіх іноземних туристів є першокласниками у відвідуванні країни. В результаті досліджень встановлено, що близько 80% туристів повторно відвідують країну завдяки активним маркетинговим заходам, зокрема рекламі в ЗМІ.

Розвиток науки, технологій та автоматизація виробництва сприяють зростанню вільного часу у людей. Існує проблема в ефективності використання цього часу і може бути вирішена через туризм. Шляхом проведення своєї відпустки у подорожах, люди зможуть раціонально використовувати свій вільний час.

Економічна стабільність та зростання доходів населення можна вважати найголовнішими передумовами розвитку туризму. Коли люди мають стабільні фінансові можливості, вони частіше вибирають подорожі як спосіб відпочинку та розваги. Економічний розвиток країни стимулює інвестиції в туристичну інфраструктуру, створення нових готелів, ресторанів, музеїв та інших об'єктів, що залучають подорожуючих.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Отже, сучасний світ характеризується значною різноманітністю з різних точок зору. Різноманіття існує як у природних ресурсах, так і у культурно-історичному, етнічно-релігійному та соціально-економічному контекстах різних країн та регіонів. Ключову роль у міжнародному туризмі відіграють унікальні пам'ятки та твори мистецтва, створені людиною, оскільки вони визначають монопольне становище певної країни та забезпечують приток іноземних туристів до неї. Покращення доступності транспортних засобів та зручність подорожей, розвиток авіаційної та залізничної інфраструктури, а також розширення мережі автомобільних шляхів значно полегшують пересування між різними регіонами та країнами. Розвиток туризму в Європі вимагає виконання кількох передумов, включаючи інфраструктуру, безпеку та практику сталого туризму. Дотримуючись цих вимог, європейські країни можуть залучати більше відвідувачів, створювати можливості для працевлаштування та сприяти економічному зростанню регіону. Багата історія Європи, різноманітні культури, пам'ятки світового рівня, гостинні місцеві жителі, ефективна транспортна інфраструктура, кулінарні шедеври, бурхливе нічне життя та природна краса роблять її ідеальним напрямком для міжнародних туристів.

Література

1. Про туризм [Електронний ресурс] : Закон України від 15 вересня 1995 року No 324/95-ВР. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Лозинський Р. Спеціалізований (нішевий) туризм: розвиток концепції в українській і зарубіжній науковій літературі / Р. Лозинський, І. Кучинська // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2018. – № 52. – С. 170–182.
3. Ліманський А. Міжнародний туризм в епоху глобалізації / А. Ліманський, Ружковський Я. // Журнал європейської економіки. – 2018 – № 4(3). – С. 295–306.
4. Баженова С. Наукові перспективи [Електронний ресурс] / С. Баженова, Ю. Пологовська, М. Бикова // Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. – 2022. – № 5(23). – Режим доступу : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-168-180](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-168-180)
5. Осипенко К.В. Напрями інтеграції національної туристичної галузі до європейського туристичного регіону / К.В. Осипенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. – 2018. – № 16. – С. 117–124.
6. Парфіненко А.Ю. Міжнародний туризм в Україні: геополітичні аспекти глобального явища / А.Ю. Парфіненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015 – Вип.126 (частина І). – С. 12–23.
7. Parfinenko A., Yevtushenko O., Panova I., Podlepina P. Onatskyi M. International tourism as a tool of European integration within eastern European countries / A. Parfinenko, O.Yevtushenko, I. Panova, P. Podlepina, M. Onatskyi // Problemy Ekorozwoju. – 2022. – Vol. 17 (2). – P. 181–196.
8. UNWTO World Tourism Organization [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.unwto.org>.

References

1. Pro turystyka [Elektronnyy resurs] : Zakon Ukrainy vid 15 veresnia 1995 roku No 324/95-VR. – Rezhym dostupu : <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Lozynskiy R. Spetsializovaniy (nischevyy) turizm: rozvytok kontseptsii v ukrainskii i zarubizhnii naukovi literaturi / R. Lozynskiy, I. Kuchynska // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya heohrafichna. – 2018. – № 52. – S. 170–182.
3. Limanskyi A. Mizhnarodnyi turizm v epokhu hlobalizatsii / A. Limanskyi, Ruzhkovskiy Ya. // Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky. – 2018 – № 4(3). – S. 295–306.
4. Bazhenova S. Naukovi perspektivy [Elektronnyy resurs] / S. Bazhenova, Yu. Polohovska, M. Bykova // Realii rozvytku turizmu v Ukraini na suchasnomu etapi. – 2022. – № 5(23). – Rezhym dostupu : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-168-180](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-168-180)
5. Osypenko K.V. Napriamy intehratsii natsionalnoi turystychnoi haluzi do yevropeiskoho turystychnoho rehionu / K.V. Osypenko // Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Seriya: Ekonomika. – 2018. – № 16. – S. 117–124.
6. Parfinenko A.Iu. Mizhnarodnyi turizm v Ukraini: heopolitychni aspekty hlobalnoho yavyscha / A.Iu. Parfinenko // Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. – 2015 – Vyp.126 (chastyna I). – S. 12–23.
7. Parfinenko A., Yevtushenko O., Panova I., Podlepina P. Onatskyi M. International tourism as a tool of European integration within eastern European countries / A. Parfinenko, O.Yevtushenko, I. Panova, R. Podlepina, M. Onatskyi // Problemy Ekorozwoju. – 2022. – Vol. 17 (2). – P. 181–196.
8. UNWTO World Tourism Organization [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <https://www.unwto.org>.